

Sygn. akt I NSNc 147/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 września 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Księżak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Wiak

Michał Jerzy Górski (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. Spółki Akcyjnej z siedzibą w B.

przeciwko A. G.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 21 września 2022 r.

skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego

od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, wydanego przez Sąd Rejonowy w Hrubieszowie 16 stycznia 2018 r.

sygn. akt I Nc 38/18

- I. uchyła zaskarżony nakaz zapłaty w całości i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Hrubieszowie;**
- II. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

Pozwem z 12 stycznia 2018 r. P. Spółka Akcyjna z siedzibą w B. (dalej także: „P.”, „powód”) wniósł o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, zobowiązującego A. G. (dalej także: „pozwana”) do zapłaty na rzecz powoda kwoty 2225,87 zł wraz z odsetkami umownymi za opóźnienie, równymi dwukrotności wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie – za okres od 9 grudnia 2017 r. do dnia zapłaty, oraz kosztami postępowania, w tym kosztami zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu swego żądania powód wskazał, że jest posiadaczem weksla własnego *in blanco* wystawionego przez pozwaną, stanowiącego zabezpieczenie wszelkich należności wynikających z umowy pożyczki nr [...], zawartej 29 lipca 2016 r. między P. Spółką Akcyjną z siedzibą w B.– jako pożyczkodawcą, a pozwaną A. G. – jako pożyczkobiorcą, i wypowiedzianej pismem z 8 listopada 2017 r.

Nakazem zapłaty z 16 stycznia 2018 r., I Nc 38/18, wydanym w postępowaniu nakazowym, Sąd Rejonowy w Hrubieszowie nakazał pozwanej A.G., aby w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłaciła powodowi P. Spółce Akcyjnej z siedzibą w B. kwotę 2225,87 zł z odsetkami umownymi w wysokości równej dwukrotności wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie liczonymi od 9 grudnia 2017 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 647 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, albo w tym terminie wniosła zarzuty.

Sąd Rejonowy ustalił, że z treści weksla, stanowiącego zabezpieczenie umowy pożyczki udzielonej A. G. i podpisanego przez nią 29 lipca 2016 r., wynika, że zobowiązała się ona do zapłaty kwoty 2225,87 zł do 8 grudnia 2017 r.

Pismem z 8 listopada 2017 r. P. wezwał A. G. do wykupu weksla w siedzibie spółki w B. w terminie 30 dni. Pomimo wezwania pozwana nie dokonała wykupu weksla i nie zadośćuczyniła roszczeniu powoda w całości ani w części.

Mając na uwadze tak ustalony stan faktyczny, Sąd Rejonowy uznał, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie w całości.

Sąd Rejonowy stwierdził, że przedłożony wraz z pozwem weksel jest ważny i spełnia wymogi z art. 101 ustawy – Prawo wekslowe: zawiera nazwę „weksel” w samym tekście dokumentu; przyrzeczenie bezwarunkowej zapłaty oznaczonej

sumy pieniężnej; nazwę podmiotu, na którego rzecz zapłata ma być dokonana; oznaczenie miejsca i terminu płatności; oznaczenie daty i miejsca jego wystawienia oraz podpis wystawcy weksla. W związku z powyższym Sąd Rejonowy uznał, że z przedmiotowego weksla wynika ważne zobowiązanie wekslowe.

Sąd Rejonowy podkreślił przy tym, że specyfiką postępowania nakazowego jest to, iż wydając nakaz zapłaty sąd orzeka jedynie w oparciu o dowody z dokumentów przedłożonych przez powoda, w niniejszej sprawie wymienionych w art. 485 § 2 k.p.c. Brak podstaw do wydania nakazu zapłaty występuje, gdy przytoczone przez powoda okoliczności budzą wątpliwości. Przesłanka ta odnosi się do podstawy faktycznej żądania. Ogranicza ona w pewnym zakresie skutki założenia co do prawdziwości przytoczeń powoda zawartych w pozwie, jednak w żadnym razie nie zmienia tego, że prawdziwość ta nie jest weryfikowana w sposób dowodowy. W konsekwencji, jak podkreślił Sąd Rejonowy, źródłem wątpliwości co do przytoczonych okoliczności nie mogą być dowody załączone ewentualnie do pozwu. Sytuacja, w której przytoczone okoliczności budzą wątpliwość, może wystąpić przede wszystkim wtedy, gdy twierdzenia powoda wzajemnie są sprzeczne lub niezgodne bądź się wzajemnie wykluczają, gdy są sprzeczne z faktami, które są powszechnie znane, albo znane sądowi urzędowo. W ocenie Sądu Rejonowego tego rodzaju okoliczności w przedmiotowej sprawie nie wystąpiły.

Sąd Rejonowy podniósł następnie, że specyfika postępowania nakazowego oznacza także, iż potrzeba powołania przez powoda dowodów pojawia się w istocie dopiero po wdaniu się w spór przez pozwanego, tj. z chwilą złożenia zarzutów od nakazu zapłaty. Dopiero wtedy bowiem ujawnia się stanowisko pozwanego – od tej chwili wiadomo, w jakim zakresie kwestionuje on roszczenie powoda.

Sąd Rejonowy, dokonując analizy pozwu i załączonych do niego dokumentów, uznał, że w sprawie nie zaszła żadna ze wskazanych powyżej okoliczności, a w szczególności oczywista bezzasadność roszczenia czy wątpliwości co do przytoczonych przez powoda okoliczności.

Sąd Rejonowy podkreślił, że w przedmiotowej sprawie, w związku ze szczególnym charakterem postępowania nakazowego i jego odmiennością od postępowania zwykłego, przeprowadzone badanie ograniczyło się do sprawdzenia

wymagań formalnych pozwu i dołączonych do niego jako załączniki dokumentów. Mając na uwadze specyfikę postępowania nakazowego, a nadto prezentowany w orzecznictwie pogląd, że jakkolwiek powód ma obowiązek powołać w pozwie wszystkie dowody i twierdzenia, które służą przekonaniu sądu o zasadności powództwa, to jednak nie można żądać od niego, aby formułując pozew zawarł w nim wszystkie twierdzenia i popierał je wszelkimi możliwymi dowodami, które mają wskazywać na to, że roszczenie jego istnieje, Sąd Rejonowy doszedł do wniosku, iż nie można wymagać od powoda, aby już w pozwie zgłosił twierdzenia i dowody, które zakładają określoną obronę pozwanego i jego stanowisko w kwestii stosunku prawnego będącego podstawą roszczenia oraz zmuszać go do przewidywania, jaką obronę podejmie pozwany i jakie dowody zgłoszone już w pozwie mogą tę obronę unicestwić.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Rejonowy zastosował wprost przepisy Kodeksu postępowania cywilnego (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania nakazu zapłaty), nie uwzględniając konsumenckiej natury podstawowego stosunku prawnego, i, co za tym idzie, przepisów o ochronie konsumenta. Na podstawie art. 491 § 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania) Sąd Rejonowy nakazał pozwanej, aby zapłaciła na rzecz powoda żadaną pozwem kwotę wraz z odsetkami oraz kosztami procesu, pouczając ją stosownie do art. 491 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania nakazu zapłaty) o sposobie wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty i skutkach jego niezaskarżenia.

Nakaz zapłaty wraz z odpisem pozwu oraz pouczeniem o prawie, sposobie i terminie wniesienia zarzutów został doręczony pozwanej na adres wskazany w pozwie i odebrany przez nią 24 stycznia 2018 r.

Od powyższego nakazu nie zostały wniesione zarzuty.

W oparciu o powyższy tytuł wykonawczy, komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym w Hrubieszowie P. K. prowadzi przeciwko A. G. postępowanie egzekucyjne o sygn. Km 9/19. Przedmiotowe postępowanie zostało zawieszone wobec wydania przez Sąd Rejonowy w Hrubieszowie postanowienia z 17 listopada 2021 r., I Nc 38/18, o wstrzymaniu wykonalności nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, wydanego przez Sąd Rejonowy w Hrubieszowie 16 stycznia 2018 r., I Nc 38/18 – do czasu ukończenia postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Rzeczoną skargę nadzwyczajną od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym przez Sąd Rejonowy w Hrubieszowie 16 stycznia 2018 r., I Nc 38/18, wniósł, na podstawie art. 89 § 1 i 2 w zw. z art. 115 § 1 i 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, powołując się na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, Prokurator Generalny (dalej także: „skarżący”) – zaskarżając go w całości.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy o Sądzie Najwyższym Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu:

I. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 64 ust. 1 i art. 76 Konstytucji RP, takich jak: prawo własności oraz zasada ochrony konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą, przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi – poprzez orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z weksla wierzytelności wynikającej z umowy pożyczki zawartej przez A. G. z P. Spółką Akcyjną z siedzibą w B. bez uwzględnienia okoliczności, że weksel, na którym oparto roszczenie, służył zabezpieczeniu wierzytelności konsumenckiej, a więc bez uwzględnienia konsumenckiego charakteru rozpoznawanej sprawy i bez zbadania przez Sąd z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie, w sytuacji, gdy zawarte w niej zapisy odnoszące się do rażąco wygórowanych i nieproporcjonalnych do wysokości udzielonej pożyczki kosztów pozaodsetkowych w postaci prowizji, stanowiącej *de facto* ukryte oprocentowanie pożyczki na poziomie zabronionym przez prawo i w istocie zmierzającej do obejścia zakazu lichwy, w sposób istotny naruszały równowagę kontaktową na niekorzyść pozwanej konsumentki, co implikowało obowiązek zbadania przez Sąd jej postanowień w kontekście zgodności z art. 36a ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim oraz art. 385¹ k.c. i winno skutkować, zgodnie z art. 486 § 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania nakazu zapłaty), skierowaniem sprawy do rozpoznania w postępowaniu zwyczajnym, a zaniechanie powyższego skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem się powoda i naruszało prawo własności A. G. jako konsumenta, godziło w prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, mającej

zapewnić pozwanej rzetelność prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) oraz pozbawiło pozwaną skutecznej ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, wynikającej z art. 7 ust. 1 Dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich;

II. rażące naruszenie:

1. prawa procesowego, tj. art. 486 § 1 w zw. z art. 485 § 2 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich – poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, skutkujące wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym z weksla uwzględniającym w całości powództwo P. Spółki Akcyjnej z siedzibą w B. przeciwko A. G. o zapłatę, w sytuacji, gdy z ustalonych w sprawie okoliczności wynikało jednoznacznie, że weksel *in blanco*, będący podstawą dochodzonego w sprawie roszczenia, był pochodną zawartej przez pozwaną umowy o charakterze konsumenckim i ją zabezpieczał, zaś sama treść weksla nasuwała w związku z tym uzasadnione wątpliwości co do tego, czy kwota wykupu weksla, objęta żądaniem pozwu, nie była wynikiem zastosowania przez powoda zapisów sprzecznych z ustawą lub zasadami współżycia społecznego bądź klauzul abuzywnych, co z kolei implikowało obowiązek zbadania jej postanowień celem ustalenia, czy dochodzone roszczenie jest zasadne i czy nie doszło do naruszenia przepisów chroniących pozwaną jako konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, co z kolei powinno doprowadzić do stwierdzenia braku podstaw do wydania nakazu zapłaty i konieczności skierowania sprawy do postępowania zwykłego;

2. prawa materialnego, tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 k.c. – poprzez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na wadliwym uznaniu, że umowa pożyczki, w której pożyczkobiorca zobowiązał się do zapłaty pożyczki w kwocie 1750 zł, uiszczenia opłaty prowizyjnej w wysokości 1311 zł i opłaty przygotowawczej w wysokości 129 zł oraz zapłaty wynagrodzenia za „T.” w wysokości 300 zł jest w całości ważna jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel, z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia opłaty prowizyjnej oraz wynagrodzenia za „T.”, mającej charakter „lichwiarski”, były sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki oraz zmierzały do obejścia prawa, tj. art. 359 § 2¹ k.c., a także były

sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, co powoduje, że w opisanym zakresie umowa ta jest nieważna w rozumieniu art. 58 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 58 § 3 k.c. jako sprzeczna z ustawą;

3. prawa materialnego, tj. art. 22¹ k.c. w zw. z art. 36a ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. – poprzez ich niezastosowanie do pozwanej jako konsumenta, podczas gdy z okoliczności sprawy nie wynikało, aby dokonane przez nią czynności prawne w postaci zawarcia umowy pożyczki i wystawienia weksla *in blanco* były związane z jej działalnością gospodarczą lub zawodową, a w konsekwencji zaniechanie dokonania przez Sąd obligatoryjnej kontroli postanowień tej umowy w trybie art. 385¹ § 1 k.c., w sytuacji, gdy w umowie pożyczki gotówkowej, zawartej 29 lipca 2016 r. pomiędzy A. G. a P. Spółką Akcyjną z siedzibą w B. i zabezpieczonej wekslem *in blanco* stanowiącym podstawę dochodzonego roszczenia, choć wysokość kosztów pozaodsetkowych została ustalona na poziomie nieprzekraczającym maksymalnego pułapu określonego w art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim, to nie wyłączało to obowiązku przeprowadzenia weryfikacji, czy takie ustalenie ma nieuczciwy charakter; zwłaszcza, że stosunek sumy tych kosztów do wysokości rzeczywiście udzielonych A. G. środków stanowił niedozwolone zastrzeżenie umowne prowadzące do istotnej i niczym nieuzasadnionej nierównowagi obowiązków stron na niekorzyść pozwanej jako konsumenta.

Mając na uwadze powyższe, skarżący, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym, wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy Sądowi Rejonowemu w Hrubieszowie do ponownego rozpoznania, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W odpowiedzi na skargę powód wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 1 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 1904; dalej: „u.SN”) Sąd Najwyższy jest

organem władzy sądowniczej powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez kontrolę nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych.

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

- 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub
- 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub
- 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego
 - a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Stosownie do art. 89 § 2 u.SN skargę nadzwyczajną może wnieść Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Wedle art. 89 § 3 zd. 1 u.SN skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania.

Nie ulega wątpliwości, że skarżący – Prokurator Generalny – jest legitymowany do wniesienia skargi nadzwyczajnej w przedmiotowej sprawie zgodnie z art. 89 § 2 u.SN. Podobnie, brak jest wątpliwości co do tego, że zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, wydany przez Sąd

Rejonowy w Hrubieszowie 16 stycznia 2018 r., I Nc 38/18, wobec niewniesienia przez pozwaną zarzutów jest prawomocny. Jednocześnie zachowany został przewidziany w art. 89 § 3 u.SN termin do wniesienia skargi nadzwyczajnej.

Jak wynika z treści art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozagę nieważność postępowania. Przepis ten, z mocy art. 95 pkt 1 u.SN, stosuje się w postępowaniu w sprawie skargi nadzwyczajnej.

Jednocześnie w przedmiotowej sprawie nie zachodzą ograniczenia, o których mowa w art. 90 u.SN.

Stosownie do art. 91 § 1 zd. 1 u.SN w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu sformułowanego w oparciu o art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, tj. zarzutu naruszenia zasady ochrony konsumentów, wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP, i w konsekwencji prawa własności pozwanej A. G., podlegającego ochronie na podstawie art. 64 ust. 1 Konstytucji RP, należy stwierdzić jego zasadność – a to z następujących przyczyn.

Zgodnie z art. 76 Konstytucji RP władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa.

W pierwszej kolejności należy przychylić się do zaprezentowanego przez skarżącego stanowiska, zgodnie z którym norma zawarta w art. 76 Konstytucji RP ma określoną, autonomiczną wartość normatywną i może być bezpośrednio stosowana, a wynikający z niej obowiązek zapewnienia właściwej ochrony konsumentów spoczywa na każdym organie i instytucji publicznej, której właściwość obejmuje kwestie dotyczące konsumentów, w tym również na sądach powszechnych. Norma ta, choć nie została ujęta w formułę prawa podmiotowego,

nie może być traktowana jako czysto formalny postulat. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że art. 76 Konstytucji RP wyraża konstytucyjną zasadę polityki państwa, zobowiązującą władze publiczne – w tym sądy, sprawujące zgodnie z art. 10 ust. 2 Konstytucji RP władzę sądowniczą – do podejmowania działań w kierunku ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (zob. wyroki TK z: 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; 13 września 2005 r., K 38/04; 17 maja 2006 r., K 33/05; 13 września 2011 r., K 8/09). Na powyższe wskazywał także Sąd Najwyższy, uznając art. 76 Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli orzeczeń na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20).

W niniejszej sprawie pozwana występuje jako konsument w rozumieniu art. 22¹ k.c. Przepis ten stanowi, że za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. W analizowanym przypadku pozwana, jako osoba fizyczna, zawarła umowę pożyczki gotówkowej, wystawiając przy tym weksel *in blanco* celem zabezpieczenia wskazanej umowy. Nie ulega wątpliwości, że przedmiotowa umowa nie została zawarta przez pozwaną A. G. w bezpośrednim związku z prowadzoną przez nią działalnością gospodarczą lub zawodową – co wynika także z uzasadnienia zaskarżonego nakazu zapłaty.

Skoro zatem pojęcie konsumenta, użyte w art. 76 Konstytucji RP, ma znaczenie autonomiczne i jest zakresowo szersze niż definicja zawarta w art. 22¹ k.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 18 lipca 2019 r., I CSK 587/17; wyroki TK z: 13 września 2005 r., K 38/04; 2 grudnia 2008 r., K 37/07), nie może być wątpliwości, że w analizowanym przypadku ochrona pozwanej, będącej, jak wykazano powyżej, konsumentem w rozumieniu art. 22¹ k.c., wchodzi w zakres normy art. 76 Konstytucji RP.

W konsekwencji naruszenia zasady ochrony konsumentów, wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP, doszło do naruszenia prawa własności pozwanej A. G.. Nie ulega bowiem wątpliwości, że wobec nieuwzględnienia konsumenckiego charakteru sprawy i związanej z tym konieczności powzięcia działań mających na celu zapewnienie konsumentowi – pozwanej A. G. – ochrony przed nieuczciwymi

praktykami rynkowymi, doszło do uwzględnienia skierowanego przeciwko niej roszczenia w całości, a co za tym idzie, do uszczuplenia jej majątku poprzez nałożenie na nią zobowiązania do zapłaty całej zasądzonej na rzecz powoda kwoty.

Niniejszej sprawy nie sposób rozpatrywać w oderwaniu od dotyczących ochrony konsumentów przepisów prawa Unii Europejskiej – do których przestrzegania zobowiązuje art. 9 Konstytucji RP. Należy bowiem zauważyć, że kształt krajowych uregulowań z zakresu prawa konsumenckiego jest w znaczącej mierze efektem implementowania do polskiego porządku prawnego uregulowań unijnych – w szczególności zaś Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. UE L 95 z 21 kwietnia 1993 r., s. 29-34; dalej: „Dyrektywa 93/13”), której celem jest zbliżenie przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich odnoszących się do nieuczciwych warunków umownych w umowach zawieranych pomiędzy sprzedawcą lub dostawcą a konsumentem (art. 1 ust. 1 Dyrektywy 93/13). W preambule Dyrektywy 93/13 wskazano wprost, że sądy i organy administracyjne Państw Członkowskich muszą mieć do swojej dyspozycji stosowne i skuteczne środki zapobiegające dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

Ustanowiona w ramach Dyrektywy 93/13 ochrona konsumenta przed klauzulami niedozwolonymi w umowach jest skuteczna *ex lege* i sąd może dokonać ustaleń w tym przedmiocie także z urzędu, podczas rozpoznawania sprawy z udziałem konsumenta. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: „TSUE”) sąd krajowy jest bowiem zobowiązany do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne, wchodzące w zakres stosowania Dyrektywy 93/13, mają nieuczciwy charakter – w wypadku zaś potwierdzenia takiego stanu rzeczy, sąd powinien z urzędu zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile posiada niezbędne ku temu informacje dotyczące stanu faktycznego i prawnego (zob. wyroki TSUE z: 13 września 2018 r., Profi Credit Polska, C-176/17; 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C-154/15 i C 308/15; 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová, C-377/14). Także w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazywano, że niedozwolone postanowienie umowne jest *ex lege* pozbawione mocy wiążącej

od samego początku i każdy organ orzekający w sprawie dotyczącej roszczenia z umowy z udziałem konsumenta jest obowiązany z urzędu to uwzględnić, chyba że konsument temu się sprzeciwi w sposób niewymuszony i jednoznaczny (uchwała Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2018 r., III CZP 114/17).

W orzecznictwie TSUE odniesiono się także wprost do kwestii dochodzenia roszczenia z weksla *in blanco*, stanowiącego zabezpieczenie wierzytelności wobec konsumenta – wskazując, że przepisy Dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie takiemu rozumieniu przepisów art. 10 w zw. z art. 17 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (tekst jedn. Dz.U. 2016, poz. 160), które nie pozwala na działanie sądowni z urzędu w sytuacji, gdy ma on silne i uzasadnione przekonanie, oparte na materiałach nie pochodzących od stron postępowania, z których wynika, iż umowa stanowiąca źródło stosunku podstawowego jest przynajmniej częściowo nieważna, a powód dochodzi swojego roszczenia z weksla *in blanco*, pozwany zaś nie zgłasza zarzutów i zachowuje się biernie. W takiej sytuacji sąd ten powinien z urzędu zbadać, czy postanowienia uzgodnione między stronami mają nieuczciwy charakter, i w tym zakresie zażądać od przedsiębiorcy pisemnego zapisu tych postanowień, tak aby zapewnić poszanowanie praw konsumentów wynikających z Dyrektywy 93/13 (zob. wyrok TSUE z 7 listopada 2019 r., Profi Credit Polska, C-419/18 i C-483/18). Tym bardziej należy uznać istnienie po stronie sądu orzekającego w sprawie obowiązku do zbadania, czy postanowienia umowy zawartej między przedsiębiorcą i konsumentem mają nieuczciwy charakter, w sytuacji gdy dysponuje on treścią tej umowy – tak jak to miało miejsce w rozpoznawanym przypadku, gdzie umowa pożyczki została dołączona jako załącznik do pozwu.

W tym miejscu należy zauważyć, że jakkolwiek dochodzone przez powoda roszczenie wynikało z weksla – a zatem jego przedmiotem nie jest stosunek podstawowy, lecz zobowiązanie wekslowe – to jednak w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że zarzuty oparte na stosunku podstawowym mogą służyć obronie pozwanego (zob. uchwały Sądu Najwyższego z: 25 listopada 1963 r., III CO 56/63; 7 stycznia 1967 r., III CZP 19/66; 24 stycznia 1972 r., III PZP 17/70; postanowienia Sądu Najwyższego z: 21 lipca 2017 r., I CSK 717/16; 29 października 2020 r., V CSK 575/18). I tak w szczególności

wygaśnięcie stosunku podstawowego uniemożliwia dochodzenie wierzytelności wekslowej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 20 czerwca 2008 r., IV CSK 65/08; 28 kwietnia 2016 r., V CSK 519/15; 21 lipca 2017 r., I CSK 717/16), a bezpodstawność roszczenia głównego pociąga za sobą bezpodstawność roszczenia opartego na wekslu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 marca 1997 r., I CKN 48/97). Można zatem mówić o swego rodzaju priorytecie stosunku podstawowego wobec stosunku wynikającego ze weksla (zob. uchwała połączonych izb Sądu Najwyższego: Izby Cywilnej i Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 24 kwietnia 1972 r., III PP 17/70; wyroki Sądu Najwyższego z: 14 marca 1997 r., I CKN 48/97; 31 maja 2001 r., V CKN 264/00; 6 października 2004 r., I CK 156/04; 9 grudnia 2004 r., II CK 170/04; 14 listopada 2006 r., II CSK 205/06; 28 kwietnia 2016 r., V CSK 519/15).

W świetle powyższego należy stwierdzić, że w przypadku, gdy dochodzone pozwem roszczenie wynika z weksla *in blanco*, stanowiącego zabezpieczenie wierzytelności głównej wynikającej z umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, zapewnienie ochrony określonej w Dyrektywie 93/13 – i wprowadzonych w ramach jej implementacji do polskiego porządku prawnego przepisach art. 385¹-385³ k.c. – wymaga, aby sąd rozpoznał sprawę przy uwzględnieniu konsumenckiego charakteru stosunku podstawowego. Na powyższe Sąd Najwyższy wskazał wprost w wyroku z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, stwierdzając, że „[s]ąd, przed którym prowadzone jest postępowanie nakazowe z weksla wobec konsumenta, obok przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, musi także z urzędu stosować przepisy mające na celu ochronę konsumenta.” (zob. także wyroki Sądu Najwyższego z: 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20).

Tym samym umowa pożyczki gotówkowej, której wykonanie przez pozwaną A. G. zostało zabezpieczone wekslem *in blanco*, stanowiącym podstawę dochodzonego przez powoda roszczenia, jest również objęta zakresem Dyrektywy 93/13, a zatem wykładnia zakresu ochrony konsumentów gwarantowanej w art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w odniesieniu do tego rodzaju umów powinna zostać dokonana przy uwzględnieniu właśnie

przepisów tej dyrektywy, a także implementujących ją do polskiego porządku prawnego przepisów art. 385¹-385³ k.c.

Rażącego naruszenia tych przepisów – a dokładniej art. 385¹ § 1 k.c. – dotyczył kolejny z podniesionych w skardze nadzwyczajnej zarzutów, sformułowany w oparciu o art. 89 § 1 pkt 2 u.SN.

Stosownie do art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny.

Tymczasem w części C1 ust. 1 ust. 1.1 umowy pożyczki z 29 lipca 2016 r. wskazano, że pożyczkodawca udzielił pozwanej pożyczki w kwocie 1750 zł, oprocentowanej według stałej stopy procentowej w wysokości 9,78% w skali roku. Stosownie do ust. 1.5 lit. b umowy całkowita kwota do zapłaty przez pożyczkobiorcę wynosiła 3720 zł, a całkowity koszt pożyczki obejmujący wszelkie koszty, jakie pożyczkobiorca zobowiązał się ponieść w związku umową wynosił 1970 zł, na co składały się (ust. 1.4 umowy): opłata przygotowawcza w wysokości 129 zł; wynagrodzenie prowizyjne w wysokości 1311 zł, rozłożone na raty i spłacane wraz z pożyczką; wynagrodzenie z tytułu przyznania na wniosek pożyczkobiorcy „Twojego Pakietu” w wysokości 300 zł, rozłożone na raty i płatne wraz z pożyczką; oraz odsetki umowne.

Z powyższego wynika, że umowa pożyczki z 29 lipca 2016 r. zakładała, iż pozaodsetkowe koszty pożyczki wynosić będą łącznie 1740 zł (129 zł + 1311 zł + 300 zł), a więc niemal 100% kwoty udzielonej pożyczki, przy czym kwota prowizji ukształtowana została na poziomie niemalże 75% kwoty rzeczywiście udzielonego wsparcia finansowego.

Zważywszy, że postanowienie ust. 1.4 umowy pożyczki z 29 lipca 2016 r. nie określa głównego świadczenia stron – którym w świetle art. 720 § 1 k.c. jest przedmiot pożyczki, a zatem określona ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, przenoszonych na własność biorącego; a także, że nie zostało ono indywidualnie uzgodnione z pozwaną, mającą status

konsumenta – skoro zostało przejęte z wzorca umowy (art. 385¹ § 3 zd. 2 k.c.), stwierdzić należy, że ma do niego zastosowanie art. 385¹ § 1 k.c.

W tym miejscu należy zauważyć, że tak ukształtowane pozaodsetkowe koszty pożyczki – na poziomie 1740 zł – nie są uzasadnione ani wysokością świadczenia pożyczkobiorcy (kwotą udzielonej pożyczki – 1750 zł) ani ryzykiem gospodarczym związanym z udzieleniem pożyczki. W świetle zasad doświadczenia życiowego i reguł obrotu gospodarczego nie sposób przyjąć, że rzetelna, zgodna z prawem działalność gospodarcza mogłaby przynosić zysk na tak wysokim poziomie (łącznie pozaodsetkowe koszty pożyczki i odsetki umowne za opóźnienie) – nie ulega żadnej wątpliwości, że takiej stopy zwrotu pożyczkodawca nie uzyskałby w warunkach zgodnej z prawem i zasadami uczciwego obrotu działalności gospodarczej. Świadczy to o naruszeniu interesu pozwanej jako konsumenta, z uwagi na niespotykaną w obrocie skalę dysproporcji świadczeń wzajemnych stron wynikających z umowy, przy jednoczesnym braku jakiegokolwiek obiektywnej relacji ekwiwalentności.

Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucono również rażące naruszenie art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 k.c., wskazując, że zawarte w umowie pożyczki regulacje dotyczące zastrzeżenia opłaty prowizyjnej – w kwocie 1311 zł, oraz wynagrodzenia za „T.” – w kwocie 300 zł, miały charakter „lichwiarski” i jako takie były sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki oraz zmierzały do obejścia prawa, tj. art. 359§ 2¹ k.c., a także były sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, co powoduje, że w opisanym zakresie umowa ta jest nieważna w rozumieniu art. 58 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 58 § 3 k.c. jako sprzeczna z ustawą.

Zgodnie z art. 353¹ k.c. strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Artykuł 58 § 1 k.c. stanowi, że czynność prawna sprzeczna z ustawą lub mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy. Wedle art. 58 § 2 k.c. nieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. Stosownie do art. 58 § 3 k.c. jeżeli nieważnością jest

dotknięta tylko część czynności prawnej, czynność pozostaje w mocy co do pozostałych części, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana.

Także i z tym zarzutem skargi nadzwyczajnej należy się zgodzić. Nie ulega bowiem wątpliwości, jak już była o tym mowa powyżej, że pozaodsetkowe koszty pożyczki, ukształtowane na poziomie 1740 zł, nie tylko sięgały niemal 100% udzielonej pozwanej A. G. kwoty pożyczki (1750 zł), ale także nie odpowiadały poziomowi ryzyka gospodarczego, jakie wiązało się dla pożyczkodawcy z zawarciem przedmiotowej umowy. W sposób oczywisty nie może tu być mowy o ekwiwalentności świadczeń stron. Z tego powodu analizowane zastrzeżenia umowne, pod pozorem pozaodsetkowych kosztów pożyczki umożliwiające pożyczkodawcy osiągnięcie wygórowanego dochodu, niemożliwego do osiągnięcia w normalnym obrocie gospodarczym, należy uznać za sprzeczne nie tylko z zasadami współżycia społecznego, ale także z naturą umowy pożyczki, która nawet gdy jest odpłatna (co nie należy do elementów przedmiotowo istotnych tej umowy), nie powinna prowadzić do nadmiernego obciążenia pożyczkobiorcy, nieproporcjonalnego w stosunku do świadczenia pożyczkodawcy i nieuzasadnionego ryzykiem gospodarczym związanym z udzieleniem pożyczki.

Przekroczenie wskazanych ograniczeń swobody umów w postaci zasad współżycia społecznego i natury stosunku prawnego czyni zasadnym zarzut naruszenia art. 353¹ k.c. Przepis ten nie zawiera samodzielnej sankcji, ale jego naruszenie – stanowiące naruszenie któregośkolwiek z wymienionych w nim kryteriów swobody kontraktowej – uruchamia sankcję nieważności przewidzianą w art. 58 k.c.

Nie ulega przy tym wątpliwości, że art. 385¹ § 1 k.c. nie wyklucza zastosowania art. 58 k.c. w przypadku stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma nie tylko niedozwolony charakter, ale także jest nakierowane na obejście ustawy. Z takim zjawiskiem mamy do czynienia w analizowanym przypadku – gdzie postanowienia umowy, zastrzegające na rzecz pożyczkodawcy pozaodsetkowe koszty pożyczki w wysokości niemal 100% jej kapitału, w sposób oczywisty prowadziły do obejścia przepisu art. 359 § 2¹ k.c., regulującego wysokość odsetek maksymalnych.

Zaskarżonemu nakazowi zapłaty zarzucono także rażące naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 486 § 1 k.p.c. w zw. z art. 485 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie orzekania) w zw. z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13.

Zgodnie z art. 485 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty) sąd wydaje nakaz zapłaty przeciwko zobowiązanemu z weksła, czeku, warrantu lub rewersu należycie wypełnionego, których prawdziwość i treść nie nasuwają wątpliwości. W razie przejścia na powoda praw z weksła, z czeku, z warrantu lub z rewersu, do wydania nakazu niezbędne jest przedstawienie dokumentów dla uzasadnienia roszczenia, o ile przejście tych praw na powoda nie wynika bezpośrednio z weksła, z czeku, z warrantu lub z rewersu.

Artykuł 486 § 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego orzeczenia) przewidywał, że w razie braku podstaw do wydania nakazu zapłaty, przewodniczący wyznacza rozprawę, chyba że sprawa może być rozpoznana na posiedzeniu niejawnym.

Należy mieć przy tym na uwadze, że specyfika postępowania nakazowego, na którą powoływał się Sąd Rejonowy w Hrubieszowie, oznacza także, iż orzekając nakazem zapłaty sąd uwzględnia powództwo i zasądza dochodzone roszczenie w całości. Wydanie nakazu zapłaty jest zatem możliwe tylko w razie stwierdzenia zasadności całego dochodzonego roszczenia. W przypadku, gdy dochodzone roszczenie okaże się częściowo niezasadne, brak jest możliwości wydania nakazu zapłaty tylko w stosunku do części roszczenia i oddalenia powództwa w pozostałym zakresie. W takiej sytuacji, zgodnie z powołanym art. 486 § 1 k.p.c., zachodzi konieczność skierowania sprawy do postępowania zwykłego i wyznaczenia rozprawy – i to powinien uczynić Sąd Rejonowy w Hrubieszowie.

Tymczasem Sąd Rejonowy w Hrubieszowie, wydając zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym zaniechawszy badania, czy sprawa ma konsumencki charakter i czy warunki umowy, dla zabezpieczenia której wystawiono weksel *in blanco*, mają nieuczciwy charakter – mimo, że był do tego zobowiązany z urzędu – poprzez niewłaściwe zastosowanie powołanych powyżej przepisów prawa procesowego naruszył zasadę zaufania obywatela do państwa, wywodzoną

z art. 2 Konstytucji RP. Zasada ta wyraża się bowiem także w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy władzy publicznej prawidłowo stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji RP są one zobowiązane do działania na podstawie i w granicach prawa.

Jednocześnie uwzględnienie żądania w zakresie tak wygórowanych pozaodsetkowych kosztów pożyczki jest sprzeczne z poczuciem sprawiedliwości, sankcjonując praktykę naruszającą swobodę kontraktowania (art. 353¹ k.c.) oraz równowagę kontraktową stron. Wspomniana już zasada zaufania obywateli do państwa, wywodzona z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP), wiąże się także z bezpieczeństwem prawnym jednostki. W tym aspekcie nakazuje ona takie stosowanie prawa, „by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań, oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny” (zob. wyrok TK z 7 lutego 2001 r., K 27/00).

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy, dążąc do zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, na podstawie art. 91 § 1 zd. 1 u.SN uchylił zaskarżony nakaz zapłaty i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w Hrubieszowie do ponownego rozpoznania.

O kosztach postępowania wywołanego skargą nadzwyczajną orzeczono na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

[as]